

PRILOG GRAĐEVNOJ POVIJESTI ZAGREBAČKE KATEDRALE

(Prethodna obavijest)

Antun IVANDIJA

Dozvolom Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu ove ljetne sezone izvode se radovi uvođenja instalacija grijanja u zagrebačku katedralu. Tom prilikom rađen je iskop uzduž južne pokrajne lađe uz pilone i preko čitave crkve kod sastava istočnog bazilikalnog sklopa i zapadnog dvoranskog dijela crkve. Iskop je vršen za betoniranje kanala kojim će se provesti cijevi centralnog grijanja.

U podu crkve u naprijed spomenutom pravcu ispod keramičkih pločica naišlo se na betonsku neamiranu podlogu debljine 8–10 cm a ispod betonske podloge je nasip građevinskog krša i zemlje. U tom sloju u dubini oko 40 cm pronađen je u južnoj kapeli između prvog i drugog stupa svetišta zid od kamenih blokova, ožbukani i oslikani tamnom bojom alfresco u obliku zraka (pruga). Budući da ovaj zid po svom položaju nema nikakve veze s arhitekturom katedrale, a iz dokumenata je poznato da su na tom mjestu bile grobnice, to je najvjerojatnije i taj zid ostatak jedne od grobnica koje je dao probiti i zatrpati Bollè za vrijeme restauracije poslije potresa g. 1880. (Bollè je snizio pod katedrale za 50 cm i time je probio sve grobnice i zatrpao ih). Ostatak jedne grobnice od pravilnih klesanaca pronađen je u blizini drugog stupa od ulaza u crkvu, kod oltara Sv. križa. Jednako pravilni klesanci pronađeni su i u poprečnom prekopu crkve u glavnoj lađi, 200 cm daleko od drugog južnog stupa svetišta. — Kod kopanja naišlo se i na ostatke ljudskih kostiju, koje su ponovno pokrivene zemljom na svom mjestu.

Ovi nalazi ostataka grobnica nisu neko naročito otkriće, jer je poznato da su u katedrali bili sahranjivani zagrebački kanonici, biskupi i neki svjetovni dostojanstvenici (znade se npr. da je u katedrali bio sahranjen sisački pobjednik Toma Bakač Erdödy kod oltara Majke Božje u južnoj apsidi). Bollè je, na žalost, uništio sve grobnice — to je poznata činjenica — što je mogao izvršiti samo stranac koji nije imao osjećaja za domaću povijest.

No sadašnji prekopi u katedrali pružili su i nešto svjetla — odnosno otvorili problem — o prvotnoj predtatarskoj katedrali i o radovima biskupa Timoteja poslije tatarske provale. Naime, kod drugog južnog stupa svetišta (koji je izgradio Bollè namjesto ranijeg predpotresnog) pronađen je temelj zida debljine oko 145 cm. Zid je tekao od

sjevera prema jugu. Prije potresa, odnosno do biskupa Vrhovca, na tom mjestu bila je preko čitave crkve izgrađena empora (lectorium, Lettner) ispod koje su bili podignuti oltari. Biskup Vrhovac dao je srušiti srednji dio empure i time je glavnu lađu otvorio, ali je empora ostala u sjevernoj i južnoj lađi sve do potresa. Definitivno ju je uklonio Bollè. — No debljina pronađenog zida od oko 145 cm ne dopušta da taj zid smatramo temeljem empure. Pravac toga otkopanog temelja u produžetku prema sjeveru točno se poklapa sa zapadnim zidom današnje sakristije, a prema jugu udara točno na zapadni zid današnje kapele sv. Stjepana Prvomučenika u Nadbiskupskom dvoru. I debljina zida se poklapa: približno 145 cm. — Ova okolnost ponovno čini aktualnom Szabovu misao (koju je iznio u Narodnoj starini knj. VIII, Zgb. 1929) da je nekadašnji zapadni zid sakristije i zapadni zid sv. Stjepana Prvomučenika ostatak ranijeg jedinstvenog zida. Sadašnji nalaz ispod katedralnog poda potvrđuje tu Szabovu tvrdnju. Pitanje je: čemu je pripadao taj zid? Da li predtatarskoj ili Timotejevoj katedrali, ili je iz vremena biskupa Osvalda Thuza? Nadalje: ako je to ostatak stare katedrale (bilo koje), kako to povezati s kontraforima koji su pronađeni u kapeli sv. Stjepana. Kontrafori su posve sigurno ranogotički, ali stariji od Sv. Stjepana (1243–1247), dakle stariji od Tatara. Kojem objektu su pripadali ti kontrafori? Ako su pripadali predtatarskoj katedrali, da li su u logičnoj vezi s pronađenim zidom? Ako su ostatak transepta ili „pete lađe crkve”, tada nemaju veze sa pronađenim zidom sjever-jug.

Kao radnu tezu, čini se, treba uzeti jedinstvo zapadnog zida sakristije sa zapadnim zidom kapele sv. Stjepana, a kontrafore u kapeli treba pripisati vremenu kasnijem od spomenutog zida, no svakako prije gradnje kapele sv. Stjepana. Trebat će riješiti slijedeća pitanja: ubikaciju prve crkve prije osnutka biskupije, orijentaciju katedrale iz g. 1217. (predtatarske) te opseg Timotejevih radova i kasnije restauracije Osvalda Thuza (1466–1499). — Ovo iznosim samo kao prethodnu informaciju, a opširnije ću o tome objaviti članak u dogledno vrijeme.